

האילתית ואני

פרשת 'ויחי' היא פרשת מעבר. בפרשתנו משביע יוסף את "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", דהיינו את אחיו. בפרשה הבאה, 'שמות', אומר כבר פרעה: "הֲנִיחֶה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", עם מאז ועד עתה. הביוגרפיה האישית של בני משפחת יעקב, הופכת עכשיו להיסטוריה, תולדות לידתו של העם הישראלי.

מאז ועד עתה? האם ניתן לדבר על 'קבוע', 'צד שווה' המאפיין את עמנו לאורך הדורות והעידנים? הצעות שונות ויפות הועלו. כאן מבקש אני לשרטט בקווים ספורים אינטואיציה אחרת של צד שווה זה: ההכרח לשחות נגד הזרם. הבנתי דבר זה, כשבסרט טבע תיעודי חזיתי בחייה, מאמציה וייסוריה של האילתית (הסלמון בלע"ז). דגי האילתית חיים בימים הצפוניים אך כדי להשלים את מחזור חייהם, חייבים הם להגיע למכורותיהם במים המתוקים של נחלי הצפון, בהם הם אמורים להטיל את ביציהם ולהפרותם. כדי לזכות בכך, הם מוכרחים לשחות בנחלים הרריים אלה נגד הזרם ואף לקפץ מעל מפלי מים קטנים. זהו לדעתי גם סודו של ה'להיות יהודי'. כאילתית ראיתי פעמים רבות דגים אחרים שוחים על ידי בכיוון ההפוך. הם נסחפים בקלות בזרמים שבמורדות, ואני לא! דגים אלה מכבדים את כוח הכבידה, ואני חייב להעיז ולמרוד נגדו! אמנם כן, רבות הן האילתיות שעייפו ועזבו. ההתבוללות, על גווניה ופרצופיה השונים קרעה אותן ממני. ואנו חונכנו שלא אחרי רבים להטות, אף אם התוצאה פירושה בדידות מסוימת. הוטלה עלינו החובה להתעקש להישאר יהודים, אילתיות מוזרות ומנוכרות, אך עצמאיות בנפשן.

לא דברו אתי על "נגד הזרם לשמו". לשחייה הזאת הייתה תמיד מטרה שבאה לידי ביטוי בולט בהיסטוריה העתיקה של עמינו, בייחוד בימי הבית השני. על רקע העולם האלילי, היוותה האמונה בא-ל אחד מחאה נגד הקונצנזוס. אמנם כן, אולי ניתן לטעון שהקונפליקט בין האלילות לאמונת הייחוד, יכול להיתפס כמופשט, עניינם של פילוסופים בלבד. לא כך האיסור לעשות פסל ומסכה שהיווה ניגוד בולט לעין, דבר המורגש מיד למבקר היהודי ברבות מארצות המזרח הרחוק. גם בחייו האישיים מוכרח היה היהודי לשחות נגד הזרם, זאת בעקבות המצוות המעשיות, שהבטיחו את קיומה של הזהות היהודית בעולם זר ועוין. אך אבותינו שחו נגד הזרם בצורה נוספת. נדמה לי שהיה זה תאודור מוֹמְזוֹן ההיסטוריון הקלאסי של רומא, שגינה את אנשי יהודה שהפריעו במרידותיהם את ה"שלום הרומאי". אכן, אבותינו שחו שוב ושוב נגד הזרם בחוצפתם לשאוף לחרות.

מאות עברו ואמונת הייחוד ניצחה, להוציא את המזרח הרחוק. אולם היא קיבלה גוונים שלא רצינו ולא יכולנו לקבל. הפעם, היינו צריכים לשחות, מאות בשנים, נגד זרמים, לכאורה קרובים, הנצרות והאסלאם. באופן פרדוכסלי תוצאות הקרבה היו דווקא אימות. גם מחמד וגם מרטין לותר, השתעשו בתקווה שמפעליהם המהפכניים יביאו אליהם את היהודים. אבל היהודים חשבו אחרת והמשיכו לדבוק בדת אבותיהם. אכזבת בוני הדתות הציתה שנאה ממנה נפגענו קשות. זה ועוד, כשהדת השמימית כרתה ברית עם הפוליטיקה הארצית, שערי הזרמים נסגרו בפנינו, תופעה שהגיעה לשיאה הטרגי בגירוש ספרד.

שוב השתנו העידנים. כבר נאמר בצדק שהמאבק לאמנציפציה, לזכויות אדם ואזרח היה מאבק לזכות להיות שווים, אלא שבעולם המורדני הייתה היהדות חייבת להילחם גם לזכות נוספת, הזכות להיות שונים, הרשות לשחות נגד הזרם. והנה תופעה מופלאה! אף מאלו שעזבו את האמונה לא נשכחו לחלוטין תכונות האילתית, שאפשרו ליהודים רבים לא להיכנע להסכמה הפוליטית הכללית, ואף לא למקובלות המדעיות. האילתית שבהם אפשרה להם להעיז להעלות תיאוריות מהפכניות ובלתי צפויות, כפי שעשו למשל, האינשטיינים והפרוידים. המהפכה הציונית הלכה מעבר לכך בניסיון לשחות נגד זרם ההיסטוריה. במרכזן של ברכות יעקב שבפרשתנו נרמזת הגאולה: "לא יָסוּר שֶׁבֶט מִיְהוּדָה... עַד כִּי יָבֹא שִׁילָה". בפירושו לפסוק זה כותב רבי שמשון רפאל הירש: "הנה ימים באים ומלכות בית-דוד תיראה בשפל המדרגה... הכל ידמו כי יומו האחרון הגיע, עצמתו בטלה... כאשר קברני ההיסטוריה כבר יזמינו את הארון לגוויתו של יהודה... יקום!". וזאת על רקע של "אנושות שקתה וזקנה, את הכל חייתה ובכל נתנסתה... [והיא] זקוקה לרוח מחדשת ומחיה". שוב משימה לא פשוטה המוטלת על יהודה? הציונות היא אכן דוגמה דרמטית לקפיצה שמעבר למפלי ההיסטוריה. ועדיין, חייבים אנו לשחות נגד הזרמים הפוליטיים בינלאומיים, תוך ציפיה ל'גאולה', בה לא נצטרך להלחם נגד כוח הכובד כדי לשרוד. ובינתיים שלוחה ברכתנו הלבביות לאחיותנו האילתיות: ישמור הקב"ה אתכם מהכספית והרעלים האחרים המאיימים על בתיכם.